

TÜRK VE JAPON KÜLTÜRÜNDE AİLE-AKRABALIK İLİŞKİLERİNİN DİLE YANSIMASI

Ayşegül ATAY¹

Özet

İkinci dili öğretmek veya öğrenmek için önemli unsurlardan biri de dili kültürüyle birlikte edinmektir. Örneğin, aile ve akrabalıklar toplumun kültürünün oluşumunda büyük role sahiptir. Her ne kadar hedef dilde aile ve akraba adları bilinse de aile ve akrabaların birbirlerine nasıl hitap ettikleri bilinmeyebilir. Hitap şekilleri anadil ve hedef dilde benzerlik gösterdiğinde bir sorun olmamaktadır. Ancak, anadildeki bir hitap şekli hedef dilde farklı şekilde kullanılıyorsa ve bu farklılık öğrenici tarafından bilinmiyorsa, bu durum öğrenici açısından iletişimde aksaklıklara ve sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Araştırmada hem Türk hem de Japon kültürünün oluşumunda önemli yeri olan aile ve akrabalık bağlarının ana öğeleri incelenmiş ve her iki toplumun kültürü içinde şekil bulan aile ve akrabalık bağlarının kendi dillerine yansıyan yönleriyle Türkçe ve Japoncaya bakılmıştır. Bu araştırmada amaç, Türk ve Japon kültürüne ait aile ve akrabalık kavramlarının günlük hayattaki kullanımlarını karşılaştırarak her iki dilin farklı noktalarını, dolayısıyla kültürel farklılıklarını saptamak olmuştur. Karşılaştırma sonucunda her iki dildeki farklılıklara bağlı kültürel farklılıklar belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: aile, akraba, dil-kültür, Türkçe, Japonca

LINGUISTIC REFLECTION OF FAMILY-KINSHIP RELATIONS IN TURKISH AND JAPANESE CULTURES

Abstract

One of the important elements to teach or learn a second language is to get language acquisition together with the culture. For example, family and kinship have a major role in the formation of the culture of any society. Although the names of families and relatives in the target language are known, it may not be known how families and relatives address each other. There is no problem when the forms of discourse are similar to the native language and the target language. However, if an address in the native language is used differently in the target

¹ Dr. Öğrt. Üyesi, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Japon Dili ve Edebiyatı ABD.,
eposta: ataysegul@gmail.com

language and this difference is not known by the learner, this leads to faults and problems in the learner's communication. In this research, the main elements of family and family relations, which have an important place in the formation of both Turkish and Japanese cultures, were examined. The aim of this research is to compare the use of family and kinship concepts in Turkish and Japanese cultures in daily life and to determine the cultural differences between the two languages. As a result of the comparison, cultural differences due to differences in both languages were determined.

Keywords: family, relatives, language-culture, Turkish, Japanese

Giriş

İkinci dil olarak Türkçe / Japonca öğretmek veya öğrenmek için önemli unsurlardan biri de dili kültürüyle birlikte edinmektir. Bir toplumun dili, dildeki kavramların, bunlarla ilgili sözcük, deyim, atasözü ve çeşitli anlatım kalıplarının incelenmesi, o toplumun kültürünü, dolayısıyla kimliğini de ortaya koyabilmektedir (Aksan, 2008:11). Örneğin, aile ve akrabalıklar toplumun kültürünün oluşumunda büyük role sahiptir. Her ne kadar hedef dilde aile ve akraba adları bilinse de aile ve akrabaların birbirlerine nasıl hitap ettikleri bilinmeyebilir. Hitap şekilleri anadil ve hedef dil için benzerlik gösterdiğinde bir sorun olmamaktadır. Ancak, hitap şekillerinin anadilden farklı noktaları hedef dilin kullanımında bulunuyorsa ve bu farklılık bilinmiyorsa insanlar arasındaki iletişimde aksaklıklar ve sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.

Kültür, hayatın içinde yer edinmiş olan edebiyat, müzik, resim, halk oyunları gibi etkinliklerin tamamını içine alır. Bu etkinliklerle ilgili araştırmalar ise felsefe, insanbilim, toplumbilim, ruhbilim gibi farklı disiplinlerde incelenen bilimsel alanlardır, bu alanlar kendi araştırma alanları kapsamında kültürü tanımlarlar. Kaplan (2011:25)'a göre kültür deyince ilk akla gelen şey 'dil'dir. 'Dil', millet denilen sosyal varlığı birleştirir. Onlar arasında duygu ve düşünce akımı vücuda getirir². Dili kültür bağlantısı içinde ilk inceleyen Humboldt³ olmuştur. Humboldt dili insan kültürünün gelişmesine bağlayarak tarih içine yerleştirmiş, dili insanın

² Kaplan, Mehmet (2011:25), Kültür ve Dil, Dergah Yayınları, 28. Baskı, İstanbul.

³ Wilhelm von Humboldt; (d. 22 Haziran 1767, Potsdam – ö. 8 Nisan 1835, Tegel, Berlin yakınları, Prusya), dilbilimin gelişmesine yaptığı katkılarla 20. yüzyılda büyük önem kazanan Alman dil uzmanı, düşünür, diplomat ve eğitim reformcusudur. Dilin yapısının ve özelliklerinin, konuşanın kişiliğini ve kültürünü yansıttığını ileri sürmüş ve insanların dünyayı temel olarak dil yoluyla algıladığını savunmuştur. Humboldt bu görüşleriyle dil ile kültür arasındaki ilişkiyi inceleyen etnik dilbilimin gelişiminin habercisi olmuştur. Humboldt, W. (1999). On Language. Cambridge University Press: http://assets.cambridge.org/97805216/67722/frontmatter/9780521667722_frontmatter.pdf. E.T.:15.04.2019.

gelişmesinin her basamağı ile birlikte değişip gelişen bir süreç olarak görmüştür (Akarsu,1998:7).

Güvenç (1995:45), “Dil ile kültür” yerine “dil-kültür bağıntısı” demeyi tercih ettiğini belirtmekte ve nedenini ise şu şekilde açıklamaktadır: “Dil ile kültür birbirine eşdeğer, iki bağımsız birim değil, tek bir varlığın birbirinden ayrılmaz, biri ötekisiz olmaz iki parçası gibidir. Kültürde ne varsa dilde vardır. Dildeki her şey kültürden gelir. Kültür dilde yaşar, gelişir, birikir. Dil, kültürün hazinesi, bilinci, ruhudur”. Ayrıca, Güvenç’in dili “kültürün en somut, en işlevsel simgeler bütünü” olarak kabul ettiği, kültür ve insanbilimcilere göre ise dil, toplumsal kurumları birbirine bağlayan, toplumu toplum yapan gizemli bağıdır, şeklinde vurguladığı görülmektedir. Morimitsu (2010:46)⁴ ise “Dil kültürün merkezinde yer alan, kültürü yansıtan bir araçtır. Bu nedenle dile bakınca kültürün görülebildiği gibi, dilin farklı olması da kültürün farklı olduğu anlamına gelir.” şeklinde dil ve kültür etkileşimi konusunda görüş bildirmektedir.

Buna göre hem dil hem de kültür kavramları konusunda yapılmış olan tanımlardan bu kavramların birbirini tanımlayıcı, birbirlerini destekleyici ve biri olmadan diğerinin olamayacağı sonucu çıkarılmaktadır. Bu bağlamda araştırmaların dil-kültür ilişkisi çerçevesinde yapıldığı ve yapılmakta olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada dil ve kültürün birbirleriyle olan ilişkisi ve kültürün dile yansıması, aile ve akrabalık örnekleminde ele alınmıştır. Başka bir deyişle, hem Türk hem de Japon kültürünün oluşumunda önemli yeri olan aile ve akrabalık bağlarının ana öğeleri incelenmiş ve her iki toplumun kültürü içinde şekil bulan aile ve akrabalık bağlarının kendi dillerine yansıyan yönleriyle Türkçe ve Japoncaya bakılmıştır. Amaç, Türk ve Japon kültürüne ait aile ve akrabalık kavramlarının günlük hayattaki kullanımlarını karşılaştırarak her iki dilin benzer ve farklı noktalarını saptamak ve buradan kültürü okumaktır. Dolayısıyla bu araştırma Türkçe ve Japoncaya yansıyan bir kültür araştırması denemesi niteliğindedir ve dil-kültür etkileşimine bir örnek olması açısından önemlidir.

Araştırmada literatür taraması yapılmış ve konuyla ilgili araştırmalar betimlenmiştir. Türk ve Japon aile sistemini konu almış araştırmalar betimlendikten sonra, özellikle çekirdek aile ve akrabalık ilişkilerinin Türk ve Japon toplumundaki yapısı incelenmiştir. Ayrıca akrabalar arası hitap şekillerinin her iki topluma göre farklı olduğu noktalar ve bunun dile yansımaları yapılan

⁴ Morimitsu (2010) bu eserinde Japonca ile yabancı dilleri kültürler açısından karşılaştırarak, aralarındaki farkların kültürden kaynaklı olduğunu belirtmektedir.

karşılaştırma ile ortaya çıkarılmıştır. Araştırmada aile ve akrabalık adlarının, hitaplarının incelenmesi modern Japonca ve Türkiye Türkçesi ile sınırlandırılmış ve buna bağlı olarak sonuç çıkarılmıştır.

1. Türk ve Japon Aile Sistemi

Japonya’da “aile” kavramı çok farklı açılardan ele alınarak tanımlanmaktadır. Aile bilinci toplumsal ilişkilerin şekil bulmasında önemli bir olgudur ve bu araştırmada toplumbilim açısından aile yapısıyla ilgili tanımlara yer verilmiştir: Örneğin, Özşen’e (2016:6) göre Japon toplumunda “iç-dış”, “biz-öteki”, grup içi- grup dışı” (uchi-soto) bilinci ve tarihten gelen bir birikimle son derece kuvvetlidir. Bu bilinç de öteki ile kurulan ve sürdürülen ilişkilerde son derece dikkatli davranma eğilimini güçlendirmiştir. Sosyolog Le Play, “Kazoku seido” denen Japon aile sistemini “kök aile” şeklinde tanımlamaktadır. Bu sistem: karı-koca ile kocanın evlenmemiş çocukları, kocanın büyük oğlu, büyük oğlun karısı ile çocuklarından oluşan üç kuşaklık bir aileyi içine almaktadır (Güvenç:2005). Heian Dönemi’nden (8-12.yy)⁵ itibaren “kök aile” yapısına sahip olan ve günümüzde geniş aile olarak adlandırılan bu aile yapısında dışarıdan evlenerek kocasının evine gelen “gelin” (hanayome), bu aileye uyum sağlamak ve evin törelerini (kafū) öğrenmek zorundaydı. Evin törelerini öğretmek kaynananın görevi olduğundan ve kaynana-gelin arasında uyumsuzluklar çıkmasından dolayı eskiden beri gelin-kaynana arasında sorun olması doğal kabul edilmiştir⁶. Toda’nın bakış açısına göre ise aile, karı-koca, anne-baba ve çocuklar veya akrabalık ile bağlanan insan ilişkisi olup, duygusal bağın temel alındığı himaye-itaat veya ortak üretim ilişkisidir. Ona göre çocuğu yetiştirmek veya ata mezarlarının korunması gibi davranışlar, sevgi veya özlem duygularından kaynaklanan somut hareketlerdir⁷. Aile içindeki bu tür sıcak ilişkiler aile dışındaki ilişkilerden farklıdır.

Türkiye’deki aile yapısına bakıldığında; yapılan araştırmalarda en azından iki tip ailenin var olduğu görülmektedir. Bunlar; geniş aile ve çekirdek (çağdaş) aile tipleridir⁸. Murakami (2009:4), Türk ve Japon ailelerini incelediği eserinde her iki toplumun aile yapısındaki benzerlikleri şu şekilde vurgulamaktadır: “Her iki ülkede de aile, vazgeçilmez bir konudur. Eskiden daha çok baba otoritesi ile erkek egemenliği kabul edilmiş ve aile üyeleri, babaya ve

⁵ Japon tarihinde Heian Dönemi (平安時代) MS. 794-1185 yıllarını kapsayan dönemdir. Bu dönem Klasik Japon tarihinin son dönemidir. Başkent Heian-kyo şehrine (bugünkü Kyoto) taşınmasıyla dönem başlamış ve adını bu şehirden almıştır. (Japan As It Is (1996).Gakken, Tokyo.)

⁶ <https://kotobank.jp/word/%E8%88%85%E3%83%BB%E5%A7%91-288938> 大辞林第三版の解説：日本大百科全書 (ニッポニカ) の解説E.T.07.02.2019

⁷ Murakami (2019) ve Chen (2012) İkinci Dünya Savaşı sonrasında Teizo Toda’nın aile yapısını toplumbilim bakış açısıyla inceleyerek aile tanımı yapan önemli bir sosyolog olduğunu belirtmektedirler.

⁸ Serim, Timur, (1972) Türkiye’de Aile Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları No: D- 15, Ankara.

ailedeki en yaşlı erkeğe (ailenin reisine) karşı çıkmamışlardır. Aile üyeleri, aile reisi tarafından yönetilmiş, aile içinde birey, ikinci planda kalmıştır.”

Aile, anne-baba ve çocuklardan oluşan en küçük topluluk olup ‘çekirdek aile’ bu küçük topluluktan oluşmaktadır. Türklerde aile kavramı oldukça önemlidir ve geleneksel aile denince koca tarafının anne-babası ve kardeşlerinin birlikte aynı çatı altında yaşadığı geniş aile akla gelir. Japon aile sisteminin temelinde yer alan kök aile üç kuşağı bir arada barındıran, geniş aile formunda bir yapılanmadır (Güvenç,2002). Bu noktada geleneksel Japon aile yapısı ile Türk aile yapısı benzerlik göstermektedir. Ancak günümüzde her iki toplumda da geniş aileden çekirdek aile yapısına geçiş olmuş ve her çekirdek aile kendi evinde yaşamını sürdürür hale gelmiştir⁹. Çekirdek aile dışında kan bağı ile bağlı olanlar ve kan bağı olmadan bağlı olanlar ise akrabaları oluşturmaktadır. Aşağıda Türk ve Japon toplumunda aile, akrabalık ve akrabaların birbirine hitap şekilleri karşılaştırılmıştır.

2. Aile ve Akrabalık Adları

2.1. Kan Bağı Olan Akrabalar

Akrabalık adları, Türk kültürü ve Türklerde aile, akrabalık ilişkileri bakımından önem taşımakta, başka dillerden ayrılan adlandırmalarda toplumun dile yansıyan yönleri ortaya çıkmaktadır (Aksan,2008:22). Türk ve Japon çekirdek aile yapısı anne, baba ve kardeşlerden oluşan bir yapıya sahip olması noktasında benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik aşağıda Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1: Türkçe ve Japoncada Çekirdek Aile Bireylerinin Adları

Ailem		
Türkçe	Akrabalık İlişkisi	Japonca
Ben		私 <i>watashi</i>
Annem	Ebeveyn (Arapça)	母 <i>haha – mama</i>
Babam		父 <i>chichi – papa</i>
Ablam		姉 <i>ane</i>
Ağabeyim		兄 <i>ani</i>

⁹ Ancak kırsal kesimlerde zorlu yaşam koşullarının da etkisiyle halen geniş aile olarak yaşamını sürdüren aileler bulunmaktadır.

Kız kardeşim	Kardeşlerim	妹 imōtō
--------------	-------------	---------

Çekirdek aile dışındaki kan bağı olan (birinci dereceden) akrabalık ilişkilerine bakıldığında;

Türkçede anne ve babamızın kardeşleri için farklı sözcükler kullanılır. Annemizin kız kardeşi “teyze” iken babamızın kız kardeşi “hala”dır. Annemizin erkek kardeşi “dayı” iken babamızın erkek kardeşi “amca”dır. Başka bir deyişle, hala-teyze, dayı-amca gibi farklı hitap şekilleri vardır. Bu durum kültür içinde bu kategorilerin rollerinin ve statülerinin farklı olduğuna işaret eder¹⁰. Bu şekilde bu kişilerden farklı davranışlar beklenir, rolleri ve statüleri farklıdır. Örneğin, Günlük hayata yerleşmiş “teyze annenin yarısıdır”, “amca babanın yarısıdır” şeklindeki kalıp sözlerden de anlaşılacağı üzere teyze ve amcanın ayrı bir yeri vardır ve bu ikisinin ne kadar değerli oldukları ve bunların önemli rollerinin olduğu Türkçeye bu sözlerle yansıtılmıştır.

Japoncadaki akrabalık adlarına bakıldığında ise Tablo 2’de olduğu gibi bir hal almaktadır. İlk bakışta Türkçede olduğu gibi bağlar göze çarpmaktadır. Ancak yukarıda sözü edilen hala-teyze ve amca-dayı ayrımının Japoncada yapılmadığı görülmektedir. Ancak bunun yerine ayırım yaşa göre yapılmaktadır. Örneğin, dayı-amca’yı “oji”; teyze-hala’yı “oba” sözcüğü karşılamaktadır. Kullanımdaki farklılık yazı dilinde kendini göstermektedir. Başka bir deyişle, “oji” ve “oba”nın baba ve anneden yaşça küçük ya da büyük olmasına göre kanji yazımları farklılık göstermektedir.

Tablo 2: Türkçe ve Japoncada Akraba Adları (kan bağı olanlar)

¹⁰ <http://sosyolojisi.com/dil-ve-kultur-antropoloji/3121.html>. E.T:13.03.2019.

Türkçe		Japonca
Dayım	Anne ve babamın kardeşleri	叔父 <i>oji</i> (<i>anne babadan küçükse</i>)
Amcam		伯父 <i>oji</i> (<i>anne babadan büyükse</i>)
Teyzem		叔母 <i>oba</i> (<i>anne babadan küçükse</i>)
Halam		伯母 <i>oba</i> (<i>anne babadan büyükse</i>)
Dedem (büyük baba)	Anne-babamın ebeveynleri	お祖父さん <i>Ojisan</i> 私の祖父 <i>watashino sofū</i>
Ninem (Anneannem, ninem)		お祖母さん <i>Obāsan</i> 私の祖母 <i>watashino sobo</i>
Ninem (babaannem, ninem)		
Yeğenim	Kardeşlerimin çocukları	姪 <i>mei</i> (<i>kız yeğen</i>)
		甥 <i>oi</i> (<i>erkek yeğen</i>)
Kuzenim (Fr. cousin)	Teyze/hala/dayı/amca çocukları	いとこ <i>itoko</i>

Yine Türkçede anne ve babamızın anneleri eskiden “nine” olarak adlandırılmakta¹¹ iken günümüzde buna ek olarak babamızın annesi “babaanne” ve annemizin annesi “anneanne” sözcükleri kullanılır olmuştur. Buna karşın, Japonca aile adlarına bakıldığında, Türkçede olduğu gibi anne ve babaya göre ayırımın yapılmadığı, sadece cinsiyet farkı gözetilerek ayırım yapıldığı görülmektedir. Buna göre Türkçedeki babaanne- anneanne sözcüklerinin yerini Japoncada “*obāsan*” almaktadır. Türkçede ‘yeğen’ sözcüğü kız ve erkek için kullanılırken, Japoncada cinsiyet ayrımı gözetildiği ve kız yeğen için “*mei*”, erkek yeğen için “*oi*” sözcüklerinin kullanıldığı görülmektedir.

¹¹ Halen günümüzde özellikle kırsal alanlarda “nine” kullanımı mevcuttur. Ancak bu çalışmada “babaanne” ve “anneanne” kullanımı yaygın olduğu için bu ikisi benimsenmiştir.

2.2. Kan Bağı Olmayan Akrabalar

Gelin – damat ve onların akrabaları kan bağı olmayan akrabalar olarak anılır. Örneğin, günümüz Türkiye Türkçesinde eşlerin anne ve babaları “kaynana ve kaynata” olarak adlandırılır. Bu ‘kayın’ sözcüğü, eşin erkek kardeşini göstermektedir. Eşin anne ve babası ise kayınla bağ kurulması sonucunda ‘kaynana’ ve ‘kaynata’ sözcükleri türemiştir. Kaynana / kaynata’nın Japonca karşılığı sadece ‘shūto’ sözcüğüdür. Ancak her ne kadar konuşma dilinde ‘shūto’ olarak hitap edilse de bunların ifade ettikleri anlam farklılığını kanji yazılımlarının farklı olmasıyla göstermektedir. Buna göre, Kaynana’yı ifade eden shūto: 姑, Kaynata’yı ifade eden shūto: 舅 şeklindeki kanji denemelerin farklı olmasıdır. Dilimizde kan bağı olmayan akrabalarla ilişkiler önemli olduğundan Türkçe adları her bir bağ için ayrı ayrı sözcüklerle ifade edilmektedir. Örneğin, Türkçede geline göre eşinin kız kardeşi görümcüdür. Damada göre eşinin kız kardeşi baldızdır. Elti ise, bir evin gelinlerinin birbirine göre adıdır. Bacanak da bir evin damatlarının birbirlerine göre adıdır. Kayınbirader ise gelin ve damadın abisidir.

Japoncada ise Türkçede olduğu gibi görümce- elti- baldız ve bacanak-kayınbirader ayrımı yapılmadığı, geleneksel olarak sadece cinsiyete göre “görümce- elti- baldız” yerine tek bir sözcük olan ‘gimai’ ve ‘bacanak-kayınbirader’ yerine ise ‘gikei’ sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir. Buradan, Japonlarda kan bağı olmayan akrabalıklar arasındaki ilişkilerin Türkler kadar çok sıkı ve iç içe olmadığı sonucu çıkmaktadır. Ancak, Güvenç (1995:178) *Japonlarda özellikle gelin kaynana anlaşmazlığının olağan sayıldığını ve görümceye “küçük kaynana (kocuuto)” denildiğini özellikle belirtmektedir. (Güvenç Bozkurt (1995:178)).* Güvenç’in yaptığı bu çıkarımdan eskiden Japon kaynanaların gelinlerine aile törelerini öğretme görevi üstlenmiş olmalarından dolayı gelin-kaynana çekişmesi hayatın bir parçasıdır ve görümce de kaynananın kızı olmasından dolayı bu çekişmede kaynana tarafında rol üstlenmiş olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3: Türkçe ve Japoncada Kan Bağı Olmayan Akraba Adları

Türkçe	Benim açımdan akrabalar	Japonca
--------	-------------------------	---------

Damat	Kızımın eşi	花婿 <i>hanamuko</i>
Güvey		新郎 <i>shinrō</i>
Gelin	Oğlumun eşi	花嫁 <i>hanayome</i>
Kaynana / kayınvalide	Eşin annesi	姑 <i>shūto</i>
Kaynata / kayınbaba	Eşin babası	舅 <i>shūto</i>
Kayınbirader	Eşin ağabeyi	
Bacanak	İki damat birbirine göre	義兄 <i>gikei</i>
Görümce	Eşimin kız kardeşi (ablası)	
Elti	İki gelin birbirine göre	義妹 <i>gimai</i>
Baldız	Gelinin kız kardeşi (kocaya göre)	

3. Türk ve Japonların Aile ve Akrabalarına Hitap Şekilleri

3.1. Japoncada akrabaların birbirlerine hitap şekilleri

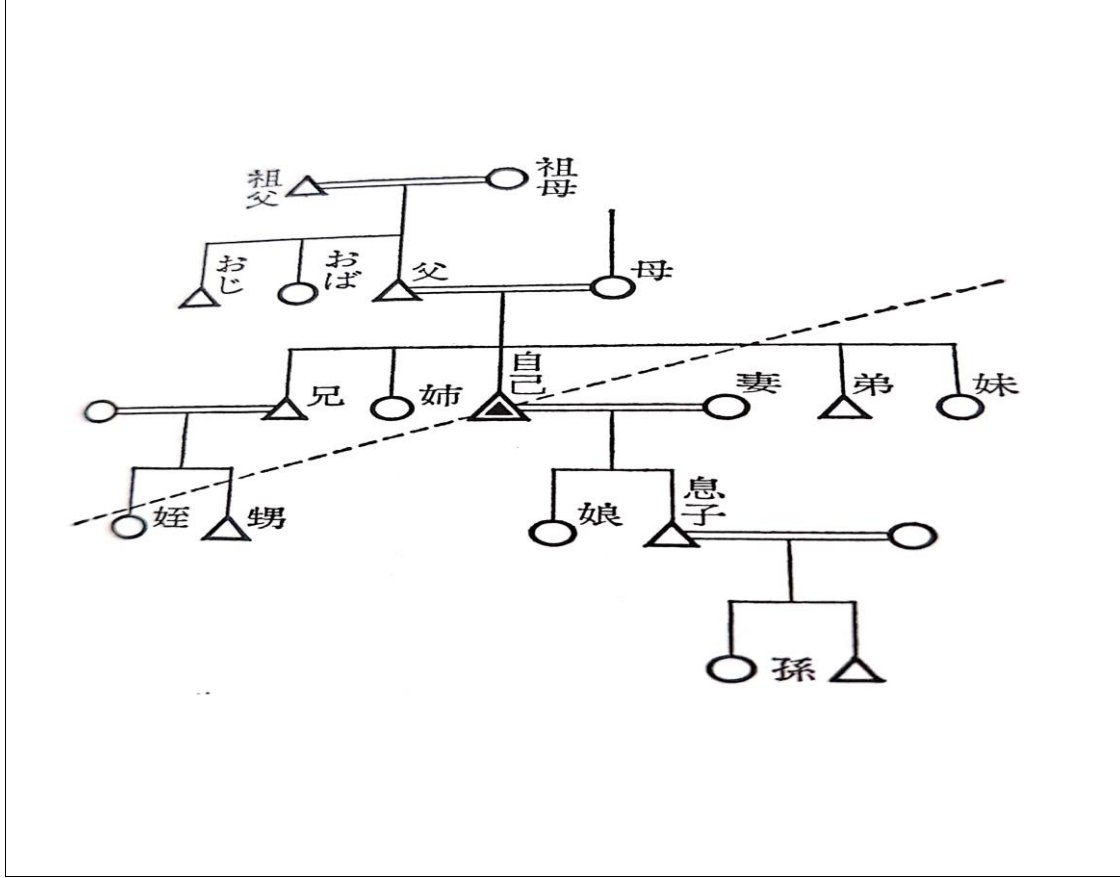
Suzuki (2013:150-152), kişinin kendisini olan jiko'nun (自己), kendisinden küçük olan kişilere sadece adıyla hitap ettiğini, buna karşın kendisinden büyük olan kişilere adıyla değil, akrabalık adıyla hitap ettiğini belirtmektedir. Başka bir deyişle kişi kendisinden büyüklere 'oji, oba, ane' (amca, teyze, abla) şeklinde hitap etmektedir. Tablodaki eğik çizgi kişinin kendisinden küçük ve büyükleri ayırmaktadır (Tablo4). Japon ailesi içinde aile ve akrabalık ilişkileri aşağıda Tablo 4'de olduğu gibidir. Japon toplumunda kendinden yaşça büyük kişiler "meue (目上)" ve kendi yaşlıları ve kendinden küçük kişiler ise "meshita" (目下) olarak görülür. Ancak kanı koca arasında yaş belirleyici bir faktör değildir. Bu şekilde eşler yaşıt olarak ele alınmıştır. Aşağıdaki 4. tabloya göre Suzuki (a.g.e.) hitap şekillerini 5 maddede sıralamaktadır.

1. Konuşan kişi (kendisi), çizginin üzerindeki (kendinden büyük) kişilere isimleriyle hitap edemedikleri gibi, doğrudan onlara "sen" diye de hitap edemezler. Başka bir deyişle, kendi

- babasına “anata” (sen) diye hitap edemediği için, “kono hon anatano?” (bu kitap senin mi?) sorusunu sormaz. Bu durum, abi ve ablalar için de geçerlidir.
2. Konuşan kişi çizginin üzerindeki kişilere ailedeki pozisyonuyla hitap eder. Örneğin, annesine “okasan” dedesine “ojiisan” diye seslenir. Ancak çizginin altındaki küçük kişilere adıyla seslenir. Örneğin kendinden küçük erkek kardeşine “oi otōto”, kız kardeşine “imōto” diye seslenmez, onlara adlarıyla seslenir.
 3. Konuşan kişi, çizginin üstündeki kişilere doğrudan isimleriyle seslenmez. Buna karşın, kendinden küçük kişileri isimleriyle çağırabilir.
 4. Konuşan kişi, çizginin üzerindeki kişilere karşı kendi adını söyleyebilir. Ama, çizginin üstündeki kişiler altındaki kişilere karşı genellikle söyleyemez. Örneğin, kız çocuğu annesine “musume kore kiraiyo” (kızın bunu sevmiyor) diyebilir. Ancak, anne kızına karşı aynı cümleyi kullanamaz.
 5. İki kardeş arasındaki hitap şekillerinde ise, büyük olan kişi kendinden küçük olana karşı, küçük kardeşinin bakış açısından kendisine “onisan” (ağabey) olarak hitap eder. Ancak, küçük kardeş ağabeyine karşı kendisinden “otōtochan” (kardeş) diye söz etmez.
- Japoncadaki bu hitap kurallarını Türkçedeki aile ve akrabalar arasındaki hitap şekilleriyle karşılaştırıldığında aşağıda olduğu gibi benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4: Suzuki’ye göre akrabalar arasındaki hitap şekilleri (2013:150)¹²

¹² Kanjilerin sırasıyla okunuşu: 祖父(sofu), 祖母(sobo), おじ(oji), おば(oba), ちち(chichi), はは(haha), 兄(ani), 姉(ane), 自己(jiko), 妻(tsuma), 弟(otōto), 妹(imōto), 甥(oi), 姪(me), 娘(musume), 息子(musuko), 孫(mago)

3.2. Türkçede Akrabaların Birbirlerine Hitap Şekilleri ve Japonca ile Karşılaştırılması

Türkçede özne olan “ben” bakış açısıyla akrabalara hitap ederken yaş faktörü göz önünde bulundurulur. “Ben”, kendinden büyük yakın akrabalara asla adıyla hitap etmez. Onlara “hala, amca, dayı, teyze, nine, babaanne, anneanne, dede” diye seslenir¹³. Türkçede büyüklere hitap şekli Japonca ile benzerlik göstermektedir ve bu her iki dil için de saygı belirtisidir. Ancak, aşağıdaki noktalarda Türkçe hitap şekillerinin Japonca ile farklı olduğu düşünülmektedir.

Türkçede özne olan “ben” akrabalar hakkında başka kişilere (üçüncü kişilere) söz ederken hitap şekli farklılık göstermektedir. Ben, “teyze, hala, amca, dayı vs.” hakkında başkalarına bahsederken “teyzem, halam, dayım, amcam vs” öznesini kullanır. Bu şekilde sözcüklere sahiplik (iyelik) ekini mutlaka ekler. Örneğin, Türkçede bir çocuk eve geç gelen

¹³ Ayrıca Türkçedeki akrabalık hitaplarından ‘teyze’, ‘amca’, ‘dayı’, ‘yenge’ gibi hitaplar özel durumlarda da kullanılabilir (Türközü,2009:122). Bu kullanım biçimleri aile ve akraba olmayan kişilere yönelik kullanımlardır ve araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

babasıyla ilgili olarak “babam geç kaldı” derken, çocuğun annesi ise “baban geç kaldı” der. Burada her ikisi de sahiplik ekini kullanarak “kimin babası” olduğunu vurgulamış olur. Bu durum, kendimize ait olanın başka bir deyişle aitlik duygusunun Türkçeye yansıyan en belirgin özelliğidir¹⁴. Japoncada ise aynı ortamda geç kalan baba için hem çocuk hem de anne “papa osoi ne” cümlesini kurar ve bu cümlede sahiplik eki bulunmamaktadır. Bu durumdan, sahiplik duygusunun Japoncada dile yansıtılmazken Türkçeye belirgin olarak yansıtılmasının Türkçenin bir özelliği olduğu sonucuna varılmaktadır.

Ayrıca Türkçede büyükler küçüklere “kızım, yeğenim, oğlum” şeklinde hitap ederler. Ancak Japoncada büyükler küçüklere genellikle adlarıyla hitap ederler. Başka bir deyişle, küçük erkek kardeşe “oi otōto (erkek kardeş)”, kız kardeşe “imōto (kız kardeş)” diye seslenmezler.

Japoncada büyüklere asla sen “anata” diye hitap edilmezken, Türkçede bu durum biraz daha esnektir. Özellikle aile içinde küçüklerin büyüklere “sen” diye hitap etmesi ikili ilişki çerçevesinde saygısızlık olarak görülmemektedir.

Sonuç

Çekirdek aile yapısı her iki dilde de benzerlik göstermektedir. Ancak daha ayrıntılı karşılaştırıldığında aile ve akrabalık ilişkileri ve birbirlerine hitap şekilleri açısından her iki dilde farklılık olduğu saptanmıştır.

1. Türkçede aile içinde büyükler küçüklere Japoncada olduğu gibi özel adlarıyla hitap ederler. Ancak, özel adlarıyla hitap etmelerinin dışında ‘oğlum, kızım’ şeklinde aile bağıyla da hitap ederler. Bu noktada, Türkler bu şekilde hitap ederek aile bağlarını kuvvetlendirmiş ve sahiplik duygusunu küçüklere yansıtmış olurlar. Buna göre Türk toplumunda sahiplik duygusu baskındır.
2. Japoncada kan bağı olan akrabalarından yaşa göre (büyük – küçük olması) ayırım gözetilerek akrabalara hitap edilmesi, Japon toplumunda yaş faktörünün (meue-meshita) en küçük birim olan aile içinde bile saygı çerçevesini belirleyen özellik olarak dile yansıtıldığının göstergesidir.
3. Japoncada cinsiyete göre adlandırmanın sadece “yeğen” sözcüğüne karşılık gelen “oi” ve “mei” sözcüklerinde yapıldığı görülmüştür. Türkçede ise “yeğenim” olarak ifade edilmekte ve buradan cinsiyet ayrımı yapılmadığı anlaşılmaktadır.

¹⁴ Suzuki, Takao 鈴木孝夫 (2013) . ことばと文化、岩波新書、東京。

4. Türkçede her akrabalık için akraba adlarının farklı sözcüklerle ifade edilmesine karşın, Japoncada akrabalık adlarının aynı sözcüklerle ifade edilmesi, bu iki kültürün akrabalık ilişkileri noktasında farklı olduklarının dilsel göstergesidir. Özellikle bu fark, Türk ve Japonlar arasındaki kan bağı olmayan akrabalar arasında daha açık görülmektedir. Başka bir deyişle, “diller arasındaki farklılık kültür farklılığından kaynaklanmaktadır” bakış açısına göre, akraba adları ve akrabaların birbirlerine hitap şekilleri Türk ve Japon toplumundaki kültürel farklılığa örnektir.

Bu araştırmada, Türkçedeki akraba adlarının Japoncadakinden daha çeşitli olduğundan, Türk toplumunda akrabalık ilişkilerinin Japon toplumuna göre daha içli dışlı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, araştırmamız dil-kültür etkileşimi açısından sadece kültürün dile yansımasını göstermek amacıyla yapılmış karşılaştırmalı bir araştırmadır. Ortaya çıkarılan sonuca bağlı olarak Türk ve Japon kültürüyle ilgili kesin bir çıkarım yapmak için daha ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu iki toplumu daha iyi tanımak için toplumbilim, halkbilim, budunbilim, dilbilim ve tarih gibi alan araştırmacıların ortak çalışmaları genel bir sonuç ortaya koymasından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). Dil-Kültür Bağlantısı. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Aksan, D. (2008). Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Chen, L. (2012). A Comparative Analysis of the Family Theory : Teizo Toda and Fei Xiaotong. Journal of Comparative Family History, Volume 26 (s. 182-199.)
(https://www.jstage.jst.go.jp/article/jscfh/26/0/26_182/article/-char/en.)
- Güvenç, B. (1995). Japon Kültürü. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Güvenç, B. (2010). Japon Kültürü. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Humboldt, W. (1999). On Language. Cambridge University Pres.
http://assets.cambridge.org/97805216/67722/frontmatter/9780521667722_frontmatter.pdf. E.T.:15.04.2019.
- Japan As It Is: Nihon Tate Yoko (1996). Gakken, Tokyo.
- Kaplan, Mehmet (2011). Kültür ve Dil. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Morimitsu, A. (2010). Kotobano chigai kara bunka wo yomu (ことばの違いから文化を読む

む). Departmental Bulletin Paper, 4,60-44.

Murakami, I. (2009). Değişim Kültürü ve Aile: Türk ve Japon Aile Yapıları Üzerine Bir Karşılaştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özşen, T. (2016). Japon Modernleşmesine Kırsaldan Bakış. İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler

Serim, T. (1972). Türkiye'de Aile Yapısı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları

Suzuki, T. (鈴木孝夫) (2013) . Kotoba to Bunka (ことばと文化). Tokyo: Iwanami Shoten.

Türközü, S. Göksel (2009). Korece ve Türkçe Arasındaki Benzerlikler – Dil • Kültür

Bağıntısında Korece ve Türkçe. Ankara: Likya Kitap

Elektronik Sözlük <https://kotobank.jp/word/%E8%88%85%E3%83%BB%E5%A7%91-288938Nippon>. 日本大百科全書（ニッポニカ）の解説 (E.T.07.02.2019)

<http://sosyolojisi.com/dil-ve-kultur-antropoloji/3121.html>. (E.T:13.03.2019)

Wilhelm Von Humboldt. (2019). https://tr.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_von_Humboldt

(E.T.10.04.2019)